

ВІДГУК

офіційного опонента

заступника директора навчально-наукового інституту управління,
економіки та бізнесу Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
доктора економічних наук, професора **КАЛІНОЇ Ірини Іванівни**
на дисертацію **ТИШЕЧКА Андрія Васильовича** на тему:
**«Регулювання рибного господарства України
в умовах надзвичайних викликів»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок із науковими програмами. У сучасних умовах рибне господарство та аквакультура дедалі виразніше розглядаються не лише як окремий сегмент аграрного виробництва, а як важлива складова продовольчих систем, здатна забезпечувати населення доступним і якісним білком, підтримувати зайнятість, сприяти збалансованому розвитку територій та відтворенню водних біоресурсів. Саме на такому науковому і прикладному підґрунті побудоване дане дисертаційне дослідження, у якому обґрунтовано теоретичні засади та розроблено науково-практичні пропозиції щодо вдосконалення інструментів і методів регулювання рибного господарства України в умовах надзвичайних викликів. Особливого значення дисертація набуває у контексті стратегічних орієнтирів ФАО ООН, яка у межах концепції «Блакитна трансформація» визначила необхідність перетворення водних продовольчих систем на більш ефективні, інклюзивні та екологічно збалансовані. У Дорожній карті ФАО «Блакитна трансформація: 2022–2030» акцентовано увагу на трьох взаємопов'язаних напрямках: сталому розвитку аквакультури, ефективному управлінні рибальством, а також модернізації ланцюгів створення вартості водних біоресурсів із мінімізацією втрат і підвищенням прозорості та простежуваності продукції. Такі орієнтири безпосередньо кореспондують із завданнями Цілей сталого розвитку ООН, насамперед ЦСР 2 «Подолання голоду», ЦСР 12 «Відповідальне споживання і виробництво», ЦСР 14 «Збереження морських ресурсів» та ЦСР 17 «Партнерство заради сталого розвитку». У цьому зв'язку дисертація є своєчасною і суспільно значущою, оскільки спрямована на формування сучасної моделі регулювання рибного господарства України з урахуванням воєнних ризиків, економічної нестабільності, потреб повоєнного відновлення та євроінтеграційних спрямувань у галузі.

Наукова актуальність теми посилюється і тим, що у дисертації рибне господарство розглядається як складова блакитної економіки, а механізми його регулювання як інструмент одночасного досягнення економічної ефективності, екологічної стабільності та соціальної безпеки. Автор обґрунтовано пов'язує розвиток галузі із забезпеченням населення

продовольством, цифровізацією управління, впровадженням простежуваності, адаптацією до європейських підходів і формуванням нової державної політики в умовах надзвичайних викликів. Саме тому дисертація на тему: «Регулювання рибного господарства України в умовах надзвичайних викликів» відповідає сучасним науковим запитам і практичним потребам держави, а її тема є важливою, актуальною та такою, що має теоретичне й прикладне значення.

Актуальність представленої роботи підтверджується також тим, що вона виконувалася у відповідності з основними напрямками наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Наукове обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки в сільському і рибному господарстві для реабілітації військовослужбовців і повоєнної відбудови України» (номер державної реєстрації 0125U001973), в межах якої здобувачем розроблено базові засади галузевого регулювання як в Україні, так і у світі, обґрунтовано методичні засади удосконалення механізмів регулювання в рибному господарстві, використано пропозиції до проведення реформи в галузі, класифіковано інструменти державного регулювання рибного господарства в період надзвичайних викликів із пріоритетом екобезпеки та циркулярності економіки; «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643), де здобувачем надано пропозиції в аспекті регулювання розвитку рибного господарства задля забезпечення населення продовольством; «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944), в межах якої автором розроблено заходи регулювання рибного господарства та запропоновано до практичного використання комплексний механізм регулювання підтвердження законності й легального походження риби як базової складової системи глобальної продовольчої безпеки, перспективні напрями удосконалення інструментів регулювання рибного господарства із застосуванням наданих рішень з обґрунтуванням компенсації збитків галузі рибного господарства узгоджено зі сформованою класифікацією економічних показників для всебічного аналізу промислового флоту Чорного та Азовського морів, знярядь добування (вилову), технологічного обладнання та прибережної інфраструктури, для того, щоб оцінити масштаби збитків заподіяних морському промислому сектору України та кожному окремому суб'єкту промислового рибальства в умовах подолання впливу надзвичайних викликів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень

підтверджується проведенням автором аналізом наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, логікою та чітко поставленими завданнями, опрацюванням великої кількості статистичних, аналітичних і нормативно-правових матеріалів. Оцінюючи зміст дисертації, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а їх наукова новизна є достовірною відповідно до представлених у роботі положень, створених за допомогою загальнонаукових, а також статистичних принципів, методів й прийомів комплексних досліджень.

Дисертація А. В. Тишечка є завершеним науковим дослідженням, в якому представлено авторський підхід до розроблення теоретичних і методичних засад обґрунтування методичного інструментарію для розрахунку індикаторів фінансування заходів з рибогосподарської меліорації механізмів контролю, моніторингу та оцінки ефективності проведених заходів.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору. У цілому структура і зміст дисертації свідчать про комплексний характер проведеного дисертантом дослідження. Робота насичена статистичним матеріалом, що значно полегшує сприйняття аналітичних досліджень і висновків.

Таблиці та рисунки легко сприймаються, не перевантажені умовними позначеннями. Висновки, наведені в дисертації, відображають глибину досліджуваної проблеми, логічно побудовані та мають аналітичне підґрунтя.

Реалізація пропозицій автора сприятиме створенню ефективних механізмів у процесі систематизації підходів до практичного впровадження прямих і непрямих інструментів галузевого регулювання для рибного господарства, визначенні складових комплексного механізму щодо впровадження системи простежуваності у рибному господарстві України та оцінки заходів адаптації галузі до європейських стандартів відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС для поліпшення вітчизняної рибної політики, внесенні науково-обґрунтованих пропозицій та положень до проекту Закону «Про стимулювання економічного розвитку галузі рибного господарства».

Матеріали дисертації були предметом розгляду і дискусій на науково-практичних конференціях і семінарах, у тому числі й міжнародних.

Достовірність, наукова новизна і практичне значення результатів дослідження. Ознайомлення з дисертацією А. В. Тишечко дає підстави стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми. Отримані результати підтверджуються широким використанням публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, аналізом нормативно-правової бази та статистичних даних.

При проведенні дисертаційного дослідження використано законодавчі й нормативні акти України, офіційні статистичні матеріали, результати незалежних економічних досліджень, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з відповідної тематики, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, симпозіумів і семінарів, результатів власних досліджень автора. Результати дисертації відповідають визначеній меті.

Характеризуючи дисертацію А. В. Тишечко слід зазначити, що основні її наукові положення викладено переконливо і логічно, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача.

Достовірність практичних розробок автора підтверджується відповідними довідками. Враховуючи це, зроблено висновок, що одержані результати дослідження є достовірними.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні й поглибленні теоретико-методичних засад і розробленні практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення інструментарію та методів регулювання рибного господарства України, зокрема:

удосконалено:

– теоретико-методичні положення при науковому переосмисленні сучасної моделі галузевого регулювання, які, передбачають оцінювання впливу механізмів регулювання на розвиток галузі та дають змогу забезпечити збалансування економічної результативності, продовольчої безпеки, соціальної стабільності й екологічної рівноваги. Запропонований підхід орієнтований на трансформацію економічних парадигм у контексті впливу глобальних і надзвичайних викликів і передбачає формування інтегрованої моделі регулювання на засадах мультифакторності, за якої держава, громади, бізнес і міжнародні інституції спільно беруть участь у виборі інструментів регулювання, забезпеченні їх реалізації та контролі за їх дотриманням із використанням сучасних інструментів і цифрово-аналітичних методів галузевого управління;

– наукові положення, що розкривають взаємодію елементів комплексного механізму впровадження непрямого інструменту простежуваності у рибному господарстві України та доповнюються оцінкою здатності до трансформації національного рибного господарства до європейських стандартів у межах виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Запропоноване бачення ґрунтується на визначенні базових індикаторів запровадження непрямого інструменту регулювання водних і рибних біоресурсів із використанням функціоналу єдиної електронної системи як складової інституційної структури галузі та цифрового механізму її регулювання;

набули подальшого розвитку:

– методичні засади оцінювання впливу заходів регулювання та інструментів на формування критеріїв і показників у межах методики визначення збитків і втрат від надзвичайних ситуацій у рибному господарстві, які, орієнтовані на застосування

принципів блакитної та циркулярної економіки, гармонізацію з міжнародними стандартами простежуваності водних біоресурсів, розширення доступу до ринків Європейського Союзу і посилення соціально-економічної результативності цифрового регулювання галузі;

– визначення та обґрунтування пріоритетних орієнтирів забезпечення внутрішнього попиту на рибу та рибну продукцію вітчизняного виробництва на основі комплексного аналізу розвитку галузі у 1990–2024 рр. з урахуванням динаміки виробничих показників, а також імпортно-експортних потоків. На відміну від наявних підходів, запропонований механізм передбачає добір таких індикаторів, які найбільш повно відображають виробничий, ресурсний і ринковий потенціал галузі та дають змогу обґрунтувати позиціонування України серед основних учасників ринку риби;

– комплексний підхід до вдосконалення інструментів регулювання рибного господарства обґрунтовано на основі поєднання трьох концептуальних парадигм: адміністративної, ринкової та управлінської, де перша передбачає використання інструментів ліцензування й централізованого контролю, а друга саме застосування індивідуальних квот, механізмів їх обігу, екологічного ціноутворення та ринкових стимулів, тоді як третя ґрунтується на розширенні участі рибалок і громад у процесах регулювання. Запропоновані базові напрями вдосконалення сучасних інструментів регулювання та державної підтримки рибного господарства узгоджено з положеннями Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України й інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2142-IX та орієнтовано на забезпечення економічного зростання за умов раціонального використання водних і рибних ресурсів;

– методичне забезпечення визначення економічно обґрунтованого розміру компенсації збитків, завданих у сфері рибного господарства, що передбачає використання оптимальних інструментів регулювання для розподілу компенсацій між суб'єктами господарювання, систематизованими за класифікаційними критеріями, при оцінюванні орієнтовних витрат на вилов водних біоресурсів у Чорному та Азовському морях. Реалізація такого підходу сприятиме формуванню ефективних засад регулювання процесів оцінки збитків у прифронтових регіонах та забезпечить методичну основу для їх застосування в умовах переходу до мирного розвитку і повоєнного соціально-економічного відновлення.

Практичне значення й впровадження результатів дослідження полягає в розробленні пропозиції щодо регулювання підтвердження законності походження водних біоресурсів для забезпечення глобальної продовольчої безпеки та акцентовано увагу на базових методичних засадах удосконалення державної політики у галузі рибного господарства в аспекті регулювання розвитку рибного господарства задля забезпечення населення власним продовольством. Результати дисертаційного дослідження прийнято

до впровадження Державною установою «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С. Т. Артющика». Розроблено пропозиції, які спрямовані на проведення реформи в рибному господарстві України й покладені в основу проєкту Державної стратегії розвитку галузі рибного господарства до 2030 року з метою удосконалення галузевої державної політики та організації умов до залучення інвестицій для збалансування інтересів виробників, споживачів, держави, а також при наданні наукових рекомендацій у процесі створення Єдиної державної електронної системи управління галуззю «єРиба» в епоху цифровізації та діджиталізації з акцентом на оснащення риболовних суден засобами дистанційного контролю й встановлення вимог до рибоприймальних пунктів як дієвого інструменту регулювання для удосконалення обліку виловлених водних біоресурсів і продукції з них з метою гарантування продовольчої безпеки держави в умовах надзвичайних викликів і впроваджено в роботу Асоціації «Укррибспілка».

Науково-методичні матеріали щодо оптимізації механізмів державного регулювання галузі в умовах надзвичайних викликів, формуванні підходів до реалізації галузевої політики узгоджено з пріоритетами сталого розвитку, інтеграції принципів циркулярної економіки та екологічної безпеки, концептуального обґрунтування необхідності розроблення спеціальних державних програм підтримки суб'єктів господарювання як в рибальстві, так і в аквакультурі, в періоди надзвичайних викликів, внесення науково-обґрунтованих пропозицій та законодавчих ініціатив, зокрема положень законопроєкту «Про стимулювання економічного розвитку галузі рибного господарства» в частині сприяння інституційному зміцненню, дерегуляції та цифровізації управлінських процесів, запропоновані для використання в роботі Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, зокрема, у навчальні програми дисциплін для ОС «Бакалавр», навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств» та для ОС «Магістр», навчальної дисципліни «Економіка рибогосподарської галузі та менеджмент у рибництві» спеціальності Н5 «Водні біоресурси та аквакультура» (акт від 19.06.2025 р.).

Основний зміст роботи. Зміст дисертації А. В. Тишечка відповідає меті та завданням дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи викладено стисло, логічно, аргументовано. У вступі (с. 23–34) обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, актуальність теми, розкрито наукову новизну,

сформульовано практичне і теоретичне значення основних положень дисертації та одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та структури дисертації.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методичні засади регулювання галузей аграрного сектору економіки» присвячено поглибленому аналізу наукової літератури та теоретико-методичних засад регулювання галузей аграрного сектору економіки» (с. 35–63), автором досліджено еволюцію наукових підходів щодо регулювання галузей аграрного сектору економіки в умовах трансформації продовольчих систем, охарактеризовано інструменти та методи галузевого регулювання в сільському та рибному господарстві в умовах впливу надзвичайних викликів, а також розкрито методичні засади функціонування сільського та рибного господарства.

У другому розділі дисертації «Сучасні тенденції функціонування рибного господарства на засадах регулювання в Україні та світі» (с. 65–152) подано здійснену оцінку динаміки й змін у рибному господарстві, визначено роль рибальства та аквакультури у глобальному постачанні білків. У рамках дослідження автором проведено мультифакторну оцінку впливу воєнного стану на стан сировинної бази галузі в умовах переходу до принципів циркулярної економіки, а також узагальнено зарубіжний досвід застосування інструментів регулювання та державної підтримки сільського і рибного господарства.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення галузевого регулювання у контексті трансформаційних процесів» (с. 154–198) автор переконливо обґрунтовує концептуальні підходи до практичного впровадження прямих і непрямих інструментів регулювання для рибного господарства, ним визначено напрями удосконалення методів регулювання галузі в умовах надзвичайних викликів, запропоновано підходи до прогнозування компенсації збитків, заподіяних суб'єктам промислового рибальства у Азовському та Чорному морях внаслідок воєнних дій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та представлені наукові праці, де висвітлено основні наукові результати дисертаційного дослідження, не містять порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, а також фальсифікації. Дисертацію узгоджено з нормативними вимогами та відповідними стандартами щодо дотримання системного викладення матеріалу. Дисертація написана державною мовою, їй притаманний як науковий, так і літературний стиль викладення матеріалу. Безпосередньо текстова частина дисертації переважно позбавлена граматичних і орфографічних помилок, технічних недоліків. Так, базові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації характеризуються завершеністю, послідовністю і аргументованістю.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях. Основні результати, висновки, ідеї, положення дисертації опубліковано у 21 публікації, з яких

5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 методичних рекомендацій, 10 тез наукових доповідей. Основні наукові положення, методичні розробки та результати, одержані у процесі дослідження, доповідалися, обговорювалися й отримали позитивну оцінку на всеукраїнських та міжнародних семінарах і конференціях. Зміст анотації відповідає основним положенням, висновкам і рекомендаціям, які містяться в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію А. В. Тишечка, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. У теоретичній частині дисертації автор вдається до надмірного цитування результатів досліджень інших фахівців з піднятої проблематики без належної критичної їх оцінки. Крім того, для обґрунтування напрямів державного регулювання автор використовує описові та аналітичні методи. Водночас доцільним було б доповнити дослідження економіко-математичним моделюванням, наприклад, сценарним або імітаційним аналізом, для оцінки ефектів від запропонованих заходів в умовах глобальних трансформаційних процесів.

2. Дисертація містить окремі положення, що мають дискусійний характер, зокрема щодо пріоритетності окремих напрямів розвитку галузі, які потребують додаткового обґрунтування та аргументації. Присутність даних досліджень у дисертації значно покращило б рівень обґрунтування наукових висновків щодо удосконалення інструментів і методів регулювання рибного господарства України в період надзвичайних викликів.

3. У роботі висвітлено роль інновацій та цифровізації у розвитку галузі (с. 154–191). Проте поглиблене пояснення цього питання дозволило б більш детально обґрунтувати економічні ефекти від впровадження таких рішень, зокрема через розрахунок їх впливу на собівартість продукції в галузі.

4. У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний аналіз виробничих показників галузі, однак доцільним було б доповнити його аналізом ланцюгів створення доданої вартості. Тут доцільною була б більш комплексна оцінка економічного потенціалу галузі рибного господарства, зокрема сектору аквакультури.

5. У дисертації недостатньо уваги приділено ризикам при реалізації запропонованих заходів, зокрема фінансовим, інституційним, регуляторним, що є важливим в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Автору слід було б довести, чому саме для вирішення даної задачі обрано дані обмеження функціонування галузі та обґрунтування компенсаційних механізмів регулювання, а не інші компоненти для врахування ризиків?

6. Автором визначено базові напрями удосконалення інструментів регулювання рибного господарства із обґрунтуванням підходів до компенсації збитків галузі,

що узгоджуються із сформованою класифікацією економічних показників, що охоплюють оцінку втрат промислового флоту Чорного та Азовського морів, знярядь добування, технологічного обладнання. Водночас зазначене положення мало б ще більшу науково-практичну цінність, якби дисертант більш детально розкрив методичний інструментарій розрахунку таких збитків, зокрема визначив алгоритм їх оцінки на рівні окремих суб'єктів господарювання, вказав джерела вихідних даних через механізми підтвердження достовірності отриманих результатів, що є особливо важливим у контексті подальшого використання цих оцінок для формування державної політики компенсацій та повоєнного відновлення галузі з метою подолання впливу надзвичайних викликів.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію офіційного опонента і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Загальний висновок. Дисертація А. В. Тишечка на тему: «Регулювання рибного господарства України в умовах надзвичайних викликів» є цілісною завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагому наукову новизну, значний науковий та практичний інтерес і вирішує важливе наукове завдання щодо обґрунтування методичних положень поглиблення теоретичних підходів, розроблення науково-практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення інструментів і методів регулювання рибного господарства України в період надзвичайних викликів. За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Тишечко Андрій Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент заступник директора навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», доктор економічних наук, професор Ірина КАЛІНА